

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 20.05.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 27.09.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30.12. 2023

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir./ This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Yalçın, E. (2023). Âşık Veysel'in "Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi" Şiirinin Ontolojik Tahlili. ÇAKÜTAD, 3 (2), 111-123.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır./ Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur./ It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Etik Kurul İzni/Ethics Committee Permission

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır./ Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human or animal).

Finansman ve Çatışma Beyanı | Grant Support and Conflict of Interest

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır./ The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder./ The author of the article declares that there is no financial conflict of interest with any institution, organization, or person related to this study and that there is no conflict of interest between the authors.

ÂŞIK VEYSEL'İN "DALGIN DALGIN SEYREYLEDİM ÂLEMİ" ŞİİRİNİN ONTOLOJİK TAHLİLİ

The Ontological Analysis Of Âşık Veysel's "Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi" Poetry

Enis YALÇIN ^{ID}

Doktora Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı,
Kırşehir/TÜRKİYE,
enesylcn18@gmail.com

Öz

Filozofların varlığın özünü kavrama çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan ontoloji (varlık bilimi), Antik Çağ'dan modern döneme kadar birçok düşünürün ilgi alanı olmuştur. Modern döneme gelindiğinde sanat ve ontoloji (varlık bilimi), arasında bir bağ kurulmuş, bu sayede sanat ontolojisi kavramı geliştirilmiştir. Sanat eserlerindeki varlık tabakalarına dikkat çekilmesiyle de sanat eserinin özüne inmeyi amaçlayan bilimsel ve kuramsal bir metodun gelişmesi sağlanmıştır. Ontolojik tahlil metodu resimden müziğe, edebiyattan mimariye kadar çeşitli alanlara uygulanabilen bir yöntemdir. Ontolojik tahlil metodunda eser çok katmanlı bir yapı olarak düşünülür. Buna göre eserin seslerle örülü, real varlık alanına karşılık gelen dış yapısının yanı sıra anlam dünyasını oluşturan irreal varlık alanını imleyen birbiriyle bağlantılı tabakalarla örülü bir de iç yapısı vardır. Dış yapı ve iç yapıyı meydana getiren bütün tabakalar birbiri üzerine kurulmuş bir bütünlük arz eder. En altta şiirin dış yapısını oluşturan ses tabakası, onun üzerinde de şiirin iç yapısını oluşturan anlam, nesne, karakter ve alın yazısı / kader tabakaları yer alır. Edebiyat eserinin ontolojik tahlil metoduyla çözümlenmesiyle hem eserin estetik niteliği ortaya koyulmakta hem de eserin vermek istediği evrensel iletiye ulaşılması sağlanmaktadır. Bu çalışmada, Âşık Veysel'in *Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi* başlıklı şiiri ontolojik tahlil metoduna göre tabakalara ayrılarak incelenecektir. Bu bağlamda şiirin dış yapısını oluşturan ses tabakası ele alınarak Veysel'in dili ve üslubu değerlendirilecek; şiirin iç yapısını oluşturan anlam tabakası, nesne tabakası, karakter tabakası ve alın yazısı / kader tabakası incelenerek de Veysel'in şiirinde vermek istediği öze ulaşmaya çalışılacaktır. Bu sayede hem eserin estetik niteliği değerlendirilmiş olacak hem de eserin içerisinde barındırdığı evrensel ileti ortaya çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, estetik, ontoloji, sanat ontolojisi, vahdet-i vücud.

Abstract

Ontology, which emerged as a result of the efforts of philosophers to comprehend the essence of existence, has been the field of interest of many thinkers from the ancient to the modern period. When it comes to the modern period, a link has been established between art and ontology, thus the concept of art ontology has developed. By drawing attention to the existence strata in the works of art, a scientific and theoretical method aimed at reaching the essence of the work of art was developed. The ontological analysis method is a method that can be applied to various fields from painting to music, from literature to architecture. In the ontological analysis method, the work is considered as a multi-layered structure. Accordingly, the work has an external structure consisting of sound and corresponding to the real existence field; the work also has an internal structure consisting of interconnected layers that form the world of meaning and signify the area of irrealexistence. All the layers that make up the external and internal structure are a whole built on each other. At the bottom is the sound layer that constitutes the external structure of the poem. On the sound layer, there are layers of meaning, object, character and destiny that constitute the internal structure of the poem. By analyzing the literary work with the ontological analysis method, both the aesthetic quality of the work is revealed and the universal message that the work wants to give is reached. In this study, Âşık Veysel's poem titled *Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi* will be examined by dividing it into layers according to the ontological analysis method. In this context, Veysel's language and style will be evaluated by considering the sound layer that constitutes the internal structure of the poem, by analyzing the layers of meaning, object, character and destiny that make up the inner structure of the poem, it will be tried to reach the essence that Veysel wanted to give in his poem. In this way, both the aesthetic quality of the work and the universal message that the work contains will be revealed.

Keywords: Âşık Veysel, aesthetics, ontology, art ontology, unity of existence.

Giriş

Edebî eserler çeşitli bakış açıları ve çözümleme yöntemleriyle incelenerek metnin içerisinde barındırdığı anlam dünyası ortaya koyulmaya çalışılır. Bu yöntemlerden bir tanesi de temeline varlığı alan ve eseri çok katmanlı bir yapı olarak gören ontolojik tahlil metodudur. Bu yöntem resimden müziğe, edebiyattan mimariye kadar çeşitli alanlara uygulanabilen bir yöntemdir.

Düşünürlerin kendilerini içinde buldukları topluluğun yaşayışını, inançlarını, çevrelerini sorgulama ve anlamlandırma çabasının ürünü olan felsefenin ilk problemlerinden birisi anlamlandırılmaya çalışılan nesne ile öznenin varlığı ve varlığın özünün ne olduğudur. Bu bağlamda yaklaşım beraberinde birçok merakı getirir. Bu merak etkisinde ortaya çıkan "*Var olan olarak kabul edilen nesne ve öznelere gerçekliği nasıl kanıtlanır?*", "*Varlıkların*

özü nedir?", *"Varlık ne gibi özelliklere sahiptir?"*, *"Varlık tekil midir çoğul mudur?"* (Bilir, 2020, s. 1-2) gibi sorulara aranan cevaplar, felsefenin temel disiplinlerinden biri olan ontolojinin (varlıkbilim) temelini oluşturur.

Ontoloji, kadim Yunan'dan bugüne düşünürleri sorunsal olarak meşgul etmiştir. Antik Çağ'da ilk kez sistemli bir şekilde Aristoteles tarafından irdeleyen varlık problemi, bu dönemde Thales, Anaksimenes, Herakleitos, Empedokles ve Platon gibi düşünürler tarafından da sorgulanır. Bu dönemde düşünürlerin amacı varlıkların kökenini ve gerçekliğini ortaya koymaya çalışmaktır. Antik Çağ'da sona ermesinin ardından Batı, Antik Yunan'dan miras kalan felsefi birikime yönelmeden önce bu birikim İslam filozoflarınca ele alınır. Kindî, Farabi, İbn Sina ve İbn Rüşd gibi İslam filozofları varlığı akılcı bir yaklaşımla sorgularken Gazali sezgiye dayalı bir yaklaşım sergiler. Skolastik düşüncenin hâkim olduğu Orta Çağ'da düşünürler, varlık problemine *"Varlıklar vardır ve Tanrı tarafından yaratılmışlardır."* kabulü üzerinden yaklaşırlar. Kilisenin etkisinin azalması ile birlikte Descartes, akla dayalı özgür düşüncenin kapılarını aralayarak modern felsefenin inşasına ilk tuğlaları koyar. Daha sonra Johann Clauberg ve Christian Wolff gibi düşünürlerin fikirleri ontolojinin gelişimine önemli katkılar sağlar (Bilir, 2020, s. 2-9). Aydınlanma dönemi Avrupası'nın kayıtsız kalmadığı ontoloji, 19. asırda olduğu gibi sonraki asırda da bir felsefi konu olarak düşünürleri ilgilendirir.

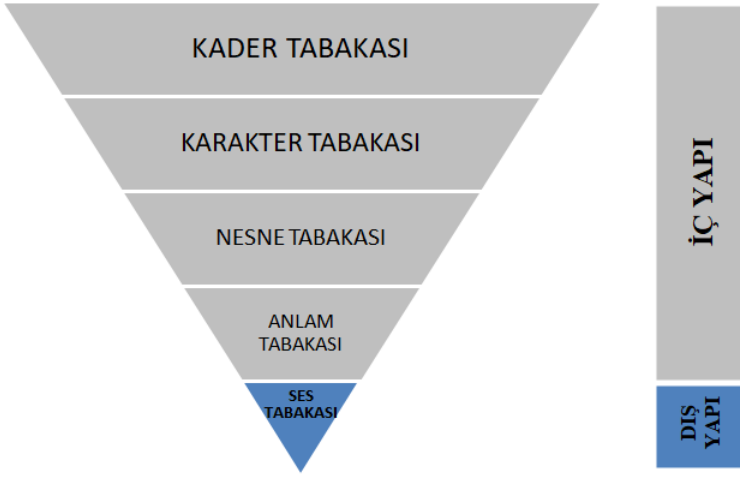
1930'lu yıllarda Roman Ingarden ile birlikte sanatın ontolojik incelemesine yönelmesi "sanat ontolojisi" kavramının doğmasını sağlar (Yılmaz, 2017, s. 152). Ingarden, sanat eserlerinde varlık tabakalarından söz ederek hem ontolojiye hem de estetik bilime yeni bir bakış açısı kazandırır. Bu bakış açısıyla birlikte sanat eserlerini tabakalara ayırarak özüne inmeyi amaçlayan bilimsel ve kuramsal bir metodun gelişmesi sağlanır (Bayram, 2003, s. 12). Ingarden, tek tek sanatların ayrılığını ve farklılığını ortaya koyarak geliştirilen bu metodun çeşitli sanatlarda farklı şekillerde uygulanabileceğine değinir. Edebiyat eserlerinin de kendine özgü bir doğası olduğunu belirten Ingarden, bir edebiyat eserinde olabilecek tabakaları şu şekilde sıralar:

1. Kelime sesleri ve onlara dayanarak meydana gelen ve daha yüksek bir basamağı gösteren ses yapıları,
2. Farklı derecelerdeki anlam birlikleri tabakası,
3. Farklı şematik görüşler tabakası,
4. Tasvir edilen şeylerin (nesne, insan ve olaylar) ve onların alın yazılarının tabakası. (Tunalı, 2014, s. 89)

Bu yeni metodu sanat eserlerine en iyi uyarlayan estetik bilimcilerden biri Nikolai Hartmann olmuştur. Ontolojik bakışla var olanları ele alan Hartmann, real ve irreal olmak üzere başlıca iki varlık alanından bahseder. Hart-

mann'a göre real varlık; zaman ve mekân içinde yer alan kendi başına var olan şeylerin, kişilerin, olayların, eylemlerin varlığıdır. Buna göre real varlık dört tabakadan oluşmaktadır. Bunlar maddesel varlık, organik varlık, ruhsal varlık ve tinsel varlıktır (1998, s. xii). Yani real var olma, maddesel varlıktan tinsel varlığa kadar uzanmakta, tabakalı bir yapı göstermektedir. Hartmann, irreal varlığı da gerçek zaman ve mekânın dışındaki dünya olarak görür (1998, s. xiv). Geliştirdiği bu sistemi sanat yapıtlarına da uygulamaktadır fakat Roman Ingarden gibi kesin olarak sınırlanmış ve belirlenmiş belli sayıda tabakalar düşünmez. Onun çıkış noktası real ve irreal varlık ayrımıdır (Tunalı, 2014, s. 107).

Roman Ingarden ve Nikolai Hartmann'la beraber Batı'da görülmeye başlayan bu metot ülkemizde İsmail Tunalı ile birlikte tanınmaya başlanmıştır. İsmail Tunalı, kaleme aldığı *Sanat Ontolojisi* adlı kitabında Ingarden ve Hartmann'ın sanat eserlerinin ontik yapılarını gün yüzüne çıkarabilmek için ortaya attıkları görüşleri geliştirerek biri iç yapıda, dördü dış yapıda olmak üzere toplam beş ontik tabaka belirler. Tunalı'ya göre eserin seslerle örülü, real varlık alanına karşılık gelen bir dış yapısı; anlam dünyasını oluşturan irreal varlık alanını imleyen, birbiriyle bağlantılı tabakalarla örülü bir de iç yapısı vardır. Dış yapıyı ve iç yapıyı oluşturan bütün tabakalar birbiri üzerine kurulmuş bir bütünlük arz eder. Dış yapıyı oluşturan tabaka "ses tabakası"dır. Ses tabakası, özellikle şiir söz konusu olduğunda vazgeçilmez bir elemandır. Çünkü şiir ilk planda tek tek seslerin ritmine dayanır. Tunalı'nın üzerinde durduğu iç yapıyı oluşturan tabakalardan ilki "anlam tabakası"dır. Burada kelimelerin anlamları semantik olarak analiz edilir. Ayrıca kelimelerin birleşerek oluşturdukları cümleler yargı bakımından çözümlenir. İç yapıyı oluşturan ikinci tabaka "nesne" ya da "obje tabakası"dır. Bu tabakada eserdeki kahramanlar ve bu kahramanların oluşturdukları olaylar ve eylemler çözümlenir. İç yapıda bulunan üçüncü tabaka "karakter" ya da "ruhî özellik tabakası"dır. Burada söz konusu olan kişilerin davranış ve eylemi değil onun arka planında bulunan ruhî tavır ve karakterlerdir. İç yapıda bulunan dördüncü ve son tabaka "alın yazısı" ya da "kader tabakası"dır. Burada anlaşılması gereken tek bir kahramanın kaderi değil ölüm gibi bütün insanları kuşatan geniş bir tabakadır (Tunalı, 2014, s. 111-113). Bir sanat eserinde yukarıda belirtilen bütün tabakaların bulunması zorunlu değildir fakat bu tabakaların birbirleriyle ahenkli bütünlük kurması sanatçının vermek istediği duygu ve düşünceyi başarılı bir şekilde aktarmasına katkı sağlar (Edis Aydoğan, 2021, s. 465).

Şekil 1. Ontik Tabakalar

Edebî eserler, dilin en küçük birimi olan seslerle örülüdür. Yani bir edebî eser, dilin imkânları çerçevesinde varlığını ortaya koymaktadır. Bu sebeple edebî eserlerde ilk tabakayı ses tabakası oluşturur. Diğer tabakalar bu ilk tabaka üzerine kurulur. Yukarıdaki tabloda ontolojik yaklaşım, dış yapıda yer alan ses tabakası üzerine kurulmuş olsa da bu tabaka incelemelerde sınırlı bir alanı içerir. Bu bir anlamda biçime ait unsurların sınırlı olmasından kaynaklanır. Real varlık alanının sınırları içine giren dış yapıdan ziyade, arkaya doğru genişleyen ve genişledikçe daha derin anlamlar kazanan iç yapı, sanat eserinin estetik yönüne işaret eder (Kanter, 2022, s. 559).

Edebiyat eserinin bütünlüğü göz önünde bulundurularak ontolojik tahlil metoduyla çözümlenmesiyle hem eserin estetik niteliği ortaya koyulmakta hem de eserin vermek istediği evrensel iletiye ulaşılması sağlanmaktadır. Bu çalışmada, Âşık Veysel'in *Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi* başlıklı şiiri ontolojik tahlil metoduna göre tabakalara ayrılarak incelenecektir. Bu sayede eserin estetik niteliği ve sanatçının vermek istediği evrensel iletiye ontolojik düzlemde ulaşılmaya çalışılacaktır.

Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi

Dalgın dalgın seyreyledim âlemi
İrenkler ne çiçekler ne koku ne
Bir arama yaptım kendi kafamı
Görünen ne gösteren ne görgü ne

Çeşitli irenkler türlü görüşler
Hayâl midir rüya mıdır bu işler
Tatlı muhabbetler güzel sevişler
Güzellik ne sevda nedir sevgi ne

Göz ile görülmez duyulan sesler
Nerden uyanıyor bizdeki hisler
Şekilsiz gölgesiz canlar nefesler
Duyulan ne duyuran ne duygu ne

Kimse bilmez dünya nasıl kurulmuş
Her cisime birer zerre verilmiş
Cümle varlık bir kuvvetten var olmuş
Gelen ne giden ne yol ne yolcu ne

Herkese gizlidir bu sır-ı hikmet
Her nesnede vardır bir türlü ibret
Veysel'i söyletir bir büyük kuvvet
Söyleyen ne söyleten ne Tanrı ne (Bekki, 2021, s. 165)

1. Dış Yapı

1.1. Ses Tabakası

Edebiyat dile bağlı bir sanat olduğu için onun asıl malzemesi sestir. Edebî eserler, dilin en küçük birimi olan seslerle örülüdür. Yani bir edebî eser dilin imkânları çerçevesinde varlığını ortaya koymaktadır. Özellikle şiir söz konusu olduğunda bunun önemi daha açık bir şekilde görülür. Çünkü şiir tek tek seslerin ritmine dayanır ve sesler şiirin vazgeçilmez elemanlarıdır (Tunalı, 2014, s. 112). Bu sebeple edebiyat eserlerinde ilk tabakayı ses tabakası oluşturur. Diğer tabakalar bu ilk tabaka üzerine kurulur. Sesler, nazım biçimi, nazım birimi, ölçü, durak, redif ve kafiye gibi şiirin varlığıyla görülen, duyulan, algılanan dış yapıya ait tüm unsurlar bu tabaka içinde değerlendirilir (Yiğitbaş, 2020, s. 349).

Âşık Veysel'in *Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi* şiirinin nazım biçimi koşma, nazım birimi dörtlüktür. Âşık tarzı şiir geleneğine uygun olarak dörtlüklerle örülen şiirde, hece ölçüsünün 11'li kalıbı kullanılmıştır. Çoğu dizede 6+5 durak bulunsa da bazı dizelerde 4+4+3 durak görülür. Kafiye şeması "abab-cccb-dddb-eeeb-fffb" şeklindedir.

Dalgın dalgın seyreyledim âlemi	a	-m yarım kafiye	
İrenkler ne çiçekler ne koku ne	b	i/i/u/ü + ne: ayak/ana kafiye	
Bir arama yaptım kendi kafamı	a	-m yarım kafiye	
Görünen ne gösteren ne görgü ne	b	i/i/u/ü + ne: ayak/ana kafiye	
Çeşitli irenkler türlü görüşler	c	-ş yarım kafiye	-ler redif
Hayâl midir rüya mıdır bu işler	c	-ş yarım kafiye	-ler redif
Tatlı muhabbetler güzel sevişler	c	-ş yarım kafiye	-ler redif

Güzellik ne sevda nedir sevgi ne	b	/i/u/ü + ne: ayak/ana kafiye	
Göz ile görülmez duyulan sesler	d	-s yarım kafiye	-ler redif
Nerden uyanıyor bizdeki hisler	d	-s yarım kafiye	-ler redif
Åekilsiz gölgesiz canlar nefesler	d	-s yarım kafiye	-ler redif
Duyulan ne duyuran ne duygu ne	b	/i/u/ü + ne: ayak/ana kafiye	
Kimse bilmez dünya nasıl kurulmuş	e	-l yarım kafiye	-miş redif
Hercisimebirer zerre verilmiş	e	-l yarım kafiye	-miş redif
Cümle varlık bir kuvvetten var olmuş	e	-l yarım kafiye	-miş redif
Gelen ne giden ne yol ne yolcu ne	b	/i/u/ü + ne: ayak/ana kafiye	
Herkese gizlidir bu sır-ı hikmet	f	-et tam kafiye	
Her nesnede vardır bir türlü ibret	f	-et tam kafiye	
Veysel'i söyletir bir büyük kuvvet	f	-et tam kafiye	
Söyleyen ne söyleten ne Tanrı ne	b	/i/u/ü + ne: ayak/ana kafiye	

Åiir, kafiye kullanımını açısından çeşitlilik arz etmektedir. Yukarıda da görüldüğü gibi Åiirde yarım ve tam olmak üzere iki farklı kafiye kullanılmıştır. Åair, bu kafiyelerle Åiirin ahengini kuvvetlendirmiştir.

Ses tabakasında bakılması gereken bir diğer unsur hangi harfin kaç defa kullanıldığıdır. *Dalgın Dalgın Seyreyledim Ålemi* Åiirindeki seslerin kullanım sayıları şu şekildedir:

a: 25, **b:** 13, **c:** 4, **ç:** 3, **d:** 19, **e:** 88, **f:** 2, **g:** 18, **ğ:** -, **h:** 7, **ı:** 14, **i:** 40, **j:** -, **k:** 18, **l:** 44, **m:** 17, **n:** 45, **o:** 5, **ö:** 10, **p:** 1, **r:** 52, **s:** 21, **ř:** 8, **t:** 16, **u:** 20, **ü:** 15, **v:** 12, **y:** 20, **z:** 10.

Åiirin genelinde e, i, a, u, ü ünlülerinin oluşturmuş olduğu asonans ve r, n, l, s, y, d, k, g, m, t ünsüzlerinin oluşturduğu aliterasyon önemli birer ses unsurudur. Belirtilen asonans ve aliterasyonlar da Åiirin ahengine katkı sağlamaktadır.

2. İç Yapı

2.1. Anlam Tabakası

Åiirdeki soyut yapı ve irreal varlık alanı Åiirin iç yapısını oluşturur. İç yapıyı oluşturan tabakalardan ilki anlam tabakasıdır. Bu tabakada kelimeler ilk olarak semantik açıdan incelenir. Daha sonra kelime tekrarları ve edebî sanatlar ele alınır. Anlam tabakasında Åiirde geçen bütün kelimeler metindeki bağlam içerisinde değerlendirilir. Åiirde geçen kelimelerin bağlam içerisindeki anlamları şu şekildedir:

dalgın: Çevresinde olup bitenleri fark edemeyecek kadar düşünceye dalan; **seyret-:** Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, bakmak; **âlem:** Dünya, cihan; **İrenk [renk]:** Cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum; **çiçek:** Bir bitkinin, üreme organlarını taşıyan çoğu güzel kokulu,

renkli bölümü; **koku**: Nesnelere yayılan küçücük zerrelerin burun zarı üzerindeki özel sınırlarda uyandırdığı duygu; **bir**: 1. Tek, 2. Aynı, benzer, beraber; **ara-**: Araştırmak, yoklamak; **yap-**: Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek; **kendi**: İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri; **kafa**: Zekâ, zihin, bellek; **görün-**: Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek; **göster-**: Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak; **görgü**: Bir toplum içinde var olan ve uyulması gereken saygı ve incelik davranışları, terbiye; **çeşitli**: Çeşitli çok olan, türlü, mütenevvi; **türlü**: Çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit, muhtelif; **görüş**: 1. Gözle bir şeyi algılama yetisi, 2. Bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir; **hayal**: 1. Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya, 2. Belli belirsiz görülen şey, gölge; **rüya**: Düş; **bu**: Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz; **iş**: Yapılan şey, davranış; **tatlı**: Sevimli, hoş; **muhabet**: Dostça konuşma, yârenlik; **güzel**: Hoşa giden, beğenilen, iyi, doğru bir biçimde; **sev-**: Sevgi ve bağlılık duymak; **güzellik**: Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsün; **sevda**: Güçlü sevgi, aşk; **sevgi**: İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelen duygu; **göz**: Görme organı, basar; **gör-**: 1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek, 2. Anlamak, kavramak, sezme; **duy-**: 1. İşitmek, ses almak, 2. Sezmek, fark etmek, hissetmek; **ses**: 1. Kulağın duyabildiği titreşim, seda, ün, 2. Duygu ve düşünce; **uyan-**: Belirmek, ortaya çıkmak, depreşmek; **biz**: Çokluk birinci kişiyi gösteren söz; **his**: Duygu; **şekilsiz**: Belirli biçimi olmayan; **gölgesiz**: Gölgesi olmayan; **can**: İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümlü vücuttan ayrılan madde dışı varlık; **nefes**: 1. Soluk, 2. Canlılık, hayat belirtisi; **duyur-**: 1. Duymasını sağlamak, 2. Sezdirmek; **duygu**: 1. Duyularla algılama, his, 2. Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim; **kimse**: Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi; **bil-**: Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak; **dünya**: Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü; **nasıl**: Bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtmek için kullanılan bir söz; **kur-**: 1. Bir şeyi oluşturan parçaları birleştirerek bütün durumuna getirmek, 2. Yapmak, inşa etmek; **cisim**: 1. Doğada element, bileşik veya bunların karışımları hâlinde bulunan, kütlesi ve ağırlığı olan, duyularla algılanabilen şey, 2. Gövde, beden, vücut; **zerre**: Çok küçük parçacık; **ver-**: 1. Bırakmak, bağışlamak, 2. Sahip olmasını sağlamak; **cümle**: Herkes; **varlık**: Var olan her şey; **kuvvet**: Fiziksel güç, takat; **var ol-**: Sağ olmak, yaşamak; **gel-**: Ulaşmak, varmak; **git-**: 1. Bir yere doğru yönelmek, 2. Ölmek; **yol**: 1. Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık, tarik, 2. Yolculuk; **yolcu**: Yolculuğa çıkmış kimse; **herkes**: İnsanların bütünü, cümle âlem; **gizli**: 1. Görünmez, belli olmaz bir durumda olan, 2. Niteliği anlaşılmayan, bilinmeyen; **sırr-ı hikmet**: Tanrı'nın insanlar tarafından anlaşılabilen amacı; **nesne**: Belli bir ağırlığı ve hacmi, rengi olan her türlü can-

sız varlık, Őey, obje; **var**: Mevcut, evrende veya dūřüncede yer alan, yok karřtı; **ibret**: Kōtū bir olaydan alınması gereken ders, uyarıcı sonuç; **sōylet-**: Sōylemesine yol aēmak; **būyūk**: 1. Őstūn nitelięi olan, 2. Makam, rūtbe, derece bakımından daha ũst olan; **Tanrı**: Kāinata var olan her Őeyi yaratan, koruyan, tek ve yūce varlık, Yaradan, Allah.

Őiirde Őairin tekrarladığı kelimeler iē yapının temelindeki anlamla bağlantılı bir diğer unsurdur. Őair, tekrarlanan bu kelimelerle anlam aēısından vurgulamak istediği Őeylerin ipucunu verir (Yılmaz, 2016, s. 396). Őiirde tekrarlanan sōzcükler Őunlardır: Ne (25 defa), bir (5 defa), gōr- (4 defa), sev- (3 defa), duy- (3 defa), sōy- (3 defa), dalgın (2 defa), irenkler (2 defa), kuvvet (2 defa), tūrlū (2 defa). Őiirde "ne" soru zamirinin sıklıkla kullanıldığı gōr÷lmektedir. Őiirinde Hakk'ı arayan Veysel'in, Hakk'ın yansımaları olan varlıkları ne sorusunun aētığı perdeden gōrmeye çalıştığını sōylemek m÷mkündür. Bunun yanında Veysel'in bu kelime tekrarlarıyla Őiirin ahengini kuvvetlendirdiği sōylenbilir.

Őiirde anlam tabakası iēinde değerlendirilmesi gereken bir diğer etmen sōz sanatlarıdır. İncelenen Őiirde istifham, tenasūp, iştikak ve telmih sanatları kullanılmıştır. Őair Őiirin ayak dizelerinde soru sorma yoluna gitmiştir fakat bu sorular cevap gerektirmemektedir. Bu sebeple Őiirin ayak dizelerinde istifham sanatından yararlanıldığı sōylenbilir.

Veysel Őiirinde renk/ēiēek/koku, gōr÷nen/gōsteren/gōrgū, hayāl/rūya, gūzel-lik/sevda/sevgi, duyulan/duyuran/duygu, gelen/giden/yol/yolcu, sōyleyen/sōyleten gibi aralarında anlam bakımından iliřki bulunan kelimeleri kullanarak tenasūp sanatından faydalanmıřtır. Őair birbiriyle iliřkili kelimeleri aynı dizede kullanarak ũslubunu belirginleřtirmiřtir.

Gōr÷nen/gōsteren/gōrgū, sevda/sevgi, duyulan/duyuran/duygu, yol/yolcu gibi aynı kōkten tūreyen kelimeleri bir arada kullanarak iřtikak sanatından faydalanmıřtır. Bu da Őairin ũslubunu belirginleřtiren bir dięer unsurdur.

Kimse bilmez dūnya nasıl kurulmuř
Her cisime birer zerre verilmiş
Cūmle varlık bir kuvvetten var olmuř
Gelen ne giden ne yol ne yolcu ne

dōrtlūęünde Allah'ın tekvin sıfatına gōnderme yapılarak telmih sanatından faydalanılmıştır. "Var olmak, vuku bulmak, meydana gelmek" anlamındaki kevn kōkünden tūreyen tekvin, Allah'ın sıfatı olarak "yoktan var etmek, varlığı meydana getirmek, oluşturmak, yaratmak" anlamındadır (Yūcedoęru, 2011, s. 388-389).

2.2. Nesne Tabakası

Eserin iç yapısını oluşturan tabakalardan bir diğeri nesne tabakasıdır. Şiirde anlam açısından olmazsa olmaz denebilecek kelimeler şiirin nesnelere konumundadır. Eserdeki kahramanlar ve onların oluşturdukları olaylar ve eylemler bu tabaka içerisinde ele alınır. Burada nesnelere bir araya gelerek oluşturdukları anlam yoğunluğuna bakmak gerekir. Bu sayede şiirdeki temel nesnelere ve onları destekleyen yardımcı unsurları bulmak mümkündür (Yılmaz, 2016, s. 399). Tunalı, bu nesnelere somut birer karşılığı olmak zorunda olmadığını, irreal bir yapıda olabileceğini belirtir (2014, s. 112).

Âşık Veysel'in şiirinde vahdet-i vücud anlayışının ön plana çıktığı göz önüne alındığında şiirin temel nesnesinin "Tanrı" olduğu görülecektir. İstifham sanatını kullanarak varlığı sorguladığı ayak dizelerinde ise yardımcı unsurlar bulunmaktadır. Şiirdeki yardımcı unsurlar Tanrı'nın varlığına delalet eder ve kanıt oluştururlar. Buna göre şiirde geçen renk, çiçek, koku, hayal, rüya, güzellik, sevdâ, sevgi, duygu yardımcı unsurlardır. Veysel, şiirini vahdet, birlik düşüncesi etrafında şekillendirmiştir. Şiirdeki mutlak varlık Tanrı'nın kendisidir. Âşık Veysel'in gönül gözüyle gördüğü renk, çiçek ve duyumsadığı koku, güzellik, sevdâ, sevgi, duygu mutlak varlığın birer yansımalarından ibarettir.

2.3. Karakter Tabakası

İç yapıyı oluşturan üçüncü tabaka karakter tabakasıdır. Bu tabakada şiir ile şair arasında bir bağ kurulur. Şairin karakter özelliklerinin şiire nasıl işlediği bu tabakada ele alınır. Bir yönüyle sanatçı ve eseri arasındaki bağ sorgulanır (Yılmaz, 2017, s. 159-160). Bu sebeple bu tabaka incelenirken şairin hayatı göz önünde bulundurularak onun iç dünyası ve hissiyatı anlaşılmalıdır.

Âşık Veysel, ozanlarıyla ünlenmiş Emlek Bölgesi'nde doğmuştur (Bekki, 2022a, s. 82). İçine doğduğu sosyal çevrenin de etkisiyle sözlü gelenekten beslenmiştir. Bunun yanında Veysel'in yetiştiği çevre Alevi-Bektaşî geleneğe mensuptur. Doğduğu ve yetiştiği köy geleneksel Alevi kültürün hâkim olduğu bir yerdir. Veysel'in kırk yaşına kadar Bektaşî dergâhlarında babalarının ve cemlerde dedelerin eğitiminden geçtiği bilinmektedir (Bekki, 2022b, s. 507). Bu da Veysel'in bütün düşün dünyasını etkilemiştir. Alevi-Bektaşî gelenek içinde yetişen Veysel, özellikle tasavvufî mahiyetteki şiirlerinde, metafizik âlemi duru Türkçesi ile dile getirmiştir. Nitekim *Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi* şiirinde de bu etki açık bir şekilde görülmektedir. Şiirin geneli ve özellikle de "Cümle varlık bir kuvvetten var olmuş" dizesi göz önüne alındığında Veysel'in şiirini vahdet-i vücud anlayışının tesiri altında yazdığı görülür. Veysel; renk, çiçek, koku, hayal, rüya, güzellik ve şiirin

ayak dizelerinde sıralanan diğer bütün unsurlarda Allah'ın tecellisini idrak eder.

Veysel, çiçek hastalığından dolayı sağ gözünü, elim bir kaza sonucu da sol gözünü kaybeder. Görme yetisini kaybettikten sonra karanlıklar içinde gönöl gözöyle görerek yazdığı Şiirlerinde, görünür dünyaya olan özleminin yansımalarını görmek mümkündür. Şiirin ilk dörtlüğünde bu özlem kendisini sezdirmektedir.

Dalgın dalgın seyreyledim ålemi
İrenkler ne çiçekler ne koku ne
Bir arama yaptım kendi kafamı
Görünen ne gösteren ne görgü ne

Veysel, görme yetisini sonradan kaybetmiştir. Hayatının belli bir döneminde de olsa renkleri, çiçekleri, ålemi dünya gözöyle görmüştür. Ömrünün kısıtlı bir zamanında tanıştığı bu görüngüleri¹ zihninin bir köşesinde hep saklamıştır. Varlığın özünü aradığı bu dörtlükte de "Bir arama yaptım kendi kafamı" dizesiyle renklerin, çiçeklerin görüngülerini zihninde kaldığı kadarıyla algıladığını sezdirmiştir. Yani bir zamanlar dünya gözöyle gördüğü renkleri ve çiçekleri artık zihninde kaldığı kadarıyla dalgın dalgın seyretmektedir.

2.4. Kader Tabakası

İç yapıyı oluşturan dördüncü ve son tabaka kader tabakasıdır. Bu bölümde iç yapıyı oluşturan diğer tabakalardaki anlam bütünlüğü de dikkate alınarak sanatçının eserinde bütün insanlığa vermek istediği ileti tespit edilmeye çalışılır.

Veysel'in Şiiri bir bütünlük içerisinde ele alındığında varlığı sorgulayarak tefekkür ettiği görülür. Bu açıdan bakıldığında Veysel'in Őiirindeki kader tabakasının tasavvufu ilintili olduğu tespit edilir. Tasavvufi manada tefekkür; evreni, varlıkları, doğayı düşünmek ve bu varlıklardan, evrendeki düzenden ders çıkarmaktır. Veysel de Şiirinde varlığı sorgulayarak cümle varlığın tek bir vardan var olduğu sonucuna ulaşmış ve vahdet-i vücud anlayışını yansıtmıştır. Şiirdeki mutlak varlık Tanrı'nın kendisidir. Dünya üzerinde görünen ve duyumsanan diğer bütün unsurlar Tanrı'nın birer yansımalarıdır.

¹ Bir felsefe terimi olan *görüngü*, "gözlenebilen, duyularla algılanabilen her şey, her olgu ve olay" anlamında kullanılmıştır.

Sonuç

Varlığın özünü kavrama çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan ontoloji, Antik Çağ'dan modern döneme kadar birçok düşünürün ilgi alanı olmuştur. Modern döneme gelindiğinde sanat ve ontoloji arasında da bir bağ kurulmuş, bu sayede sanat ontolojisi kavramı gelişmiştir. Sanat eserlerindeki varlık tabakalarına dikkat çekilmesiyle de sanat eserinin özüne inmeyi amaçlayan bilimsel ve kuramsal bir metodun gelişmesi sağlanmıştır. Ontolojik tahlil metodu resimden müziğe, edebiyattan mimariye kadar çeşitli alanlara uygulanabilen bir yöntemdir. Bu yöntemin Âşık Veysel'in *Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi* şiirine uygulanmasıyla metodun âşık tarzı şiir geleneği ürünlerine uygulanabilirliğine dikkat çekilmiştir.

Ontolojik tahlil metodunda eser birbiriyle bağlantılı çok katmanlı bir yapı olarak düşünülür. Buna göre eserin seslerle örülü, real varlık alanına karşılık gelen bir dış yapısı ve anlam dünyasını oluşturan irreal varlık alanını imleyen birbiriyle bağlantılı tabakalarla örülü bir de iç yapısı vardır. Âşık Veysel'in şiirinin dış yapısını oluşturan ses tabakası incelendiğinde durak, kafiye, redif, kelime tekrarları, asonans ve aliterasyonlarla hem göze hem kulağa hitap eden bir ahengin yakalandığı tespit edilmiştir. İç yapıyı oluşturan diğer tabakalar incelendiğinde de şiirin anlam dünyasının derinlerine inilerek şiirde verilmek istenen duygu ve düşüncelere ulaşılmıştır. Veysel'in Alevi-Bektaşî gelenek içerisinde yetişmesi, tasavvufî mahiyetteki şiirlerinde metafizik âlemi duru Türkçesi ile dile getirmesinde etkili olmuştur. Bu noktada Veysel'in şiirinde rahatlıkla bir derinlikten söz etmek mümkündür. Belki de farkında olmaksızın, irfanıyla felsefe yapmanın temel yolu olan sorgulama yöntemini şiirin genelinde kullanır. Bu yönüyle Âşık Veysel'in bu şiiri sadece ontolojik tahlil metoduyla incelenen bir metin olmaktan ziyade konusu itibarıyla başlı başına ontolojinin sınırları içine girmektedir. Ne sorusunu sorarak varlığın merak uyandıran çeşitliliğini sorgulamakta, sonuç olarak da varlığın tek bir kuvvetten var olduğunu kavrayarak vahdet-i vücud anlayışına erişmektedir.

Kaynakça

- Bayram, Y. (2003). Ontolojik Analiz Metodu ve Bir Uygulama. *Yom Sanat*, 12, 12-15.
- Bekki, S. (2021). *Halk Müziğinin Seyyar Radyosu Âşık Veysel*. İstanbul: Muhit Kitap.
- Bekki, S. (2022a). Gökten İnen Ses: Türkü ve Âşık Veysel. *Muhit*, 26, 82-84.
- Bekki, S. (2022b). Kendini Yazdıran Sanatkâr: Âşık Veysel. (Süleyman Şenel, Haz.), *Âşık Veysel* (ss. 492-513) içinde. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Bilir, D. G. (2020). *Türk Öykücülüğünde Ölüm: Ontolojik ve Fenomenolojik Bir Yaklaşım (1950-1959)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Edis Aydoğan, S. İ. (2021). Âşık Veysel'in 'Beni Hor Görme Gardaşım' Başlıklı Şiirine Ontolojik Bir Bakış. (Murat Öztoprak ve İrfan Polat, Ed.), *Yılmaz Önay Armağan Kitabı* (ss. 463-473) içinde. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Hartmann, N. (1998). *Ontolojinin Işığında Bilgi*. (Harun Tepe, Çev.), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kanter, M. F. (2022). Ontolojik Eleştiri Kuramı. (Veysel Şahin, Ed.), *Edebiyat Kuramı ve Eleştiri* (ss. 553-580) içinde. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tunalı, İ. (2014). *Sanat Ontolojisi*. İstanbul: İnkılap Kitap.
- Yılmaz, S. S. (2016). Âşık Veysel'in 'Çarık-Mes Konuşması' Adlı Şiirinin Ontolojik Tahlili. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40 (1), 389-404.
- Yılmaz, T. (2017). Hilmi Yavuz'un "Ney" Şiiri Üzerine Ontolojik Analiz Metoduyla Çözümleme Denemesi. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6 (12), 151-162.
- Yiğitbaş, M. (2020). Yunus Emre'nin Didaktik Bir Gazeline Ontolojik Yaklaşım. (Nadir İlhan, Ahmet Doğan ve Fatih Koyuncu, Ed.), *Uluslararası Yunus Emre ve Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Gelişimi Sempozyumu (Kırşehir, 4-6 Ekim 2018)* (ss. 348-352) içinde. Kırşehir: Kırşehir Belediyesi Yayınları.
- Yücedoğru, T. (2011). Tekvin. *TDV İslam Ansiklopedisi* (ss. 388-390) içinde. C. 40, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.